

9-11 Yaş Özel Yetenekli Öğrencilerin Otoportre Çalışmalarının Sanatsal ve İfadeşel Açından İncelenmesi

Artistic and Expressive Analysis of Self-Portrait Works by Gifted Students Aged 9-11

ÖZET

İfade etmenin özellikle kendini anlatmanın başka bir yolu olarak görülen otoportre, kişinin kendini sanat yoluyla resmetmesidir. Otoportre, yüz hatlarını kullanmanın yanı sıra duyuşsal anlamda da önemli ipuçlarının verildiği sanat uygulamasıdır. Günümüzde otoportrenin işlenişi sanatçılar arasında farklılık göstermektedir. Sanatçı, otoportrelerinde yalnız kendi varlığından değil, yaşadığı dönemin sosyal, kültürel, politik izlerini de yansıtmaktadır. Bu sebeple iç dünyanın keşfedilmesi açısından otoportre öğrenciler arasında merak uyandıran ve ilgi çekici bir sanat uygulaması olarak görülmektedir. Otoportre çalışmalarının, özel yetenekli çocuklarda kişilik ve ifade farkındalığı yaratabileceği düşüncesi ile çalışmaya yön verilmiştir. Bu çalışmada; Bilim ve Sanat Merkezinde eğitim alan özel yetenekli bir grup öğrencinin otoportre çalışmaları ile kendilerini ifade etmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma grubu olarak; Ankara’da bir Bilim ve Sanat Merkezi’nde 2022-23 eğitim-öğretim yılında resim alanında eğitim alan 9-11 yaş aralığında 14 özel yetenekli öğrenci kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yöntemi ile seçilerek oluşturulmuştur. Araştırmada, yerli ve yabancı ressamların otoportre eserleri ders kapsamında işlenmiş ve çağdaş bir sanatçının otoportrelerinin de yer aldığı bir müze gezisi düzenlenmiştir. Araştırmanın ikinci basamağında ise öğrencilerden ayna karşısında otoportre çalışmaları yapmaları istenmiştir. Çalışmada 9-11 yaş özel yetenekli öğrencilerin otoportre konusuna ilişkin çalışmaları plastik ve ifadeşel açıdan incelenmiş ve bulgulara ilişkin olarak sanatsal gelişim basamaklarına nasıl yansıdığı problemine çözüm aranmıştır. Bulgulara göre özel yetenekli öğrencilerin yaptıkları otoportreler, sanat eğitimi uzmanları görüşünden faydalanılarak plastik ve ifadeşel açıdan incelenmiş, yorumlanmış ve çizgisel gelişim basamakları hakkında bilgiler verilmiştir. Sonuç olarak, öğrenciler; ifade kavramının sanatsal karşılığı olan “dışavurum” duygusunu yaşamış. Kendilerini kişilik ve benlik ekseninde ifade etmeleri sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otoportre, Özel Yetenek, İfade

ABSTRACT

Self-portrait, seen as an alternative way of expressing oneself, is the act of depicting one’s own image through art. Beyond facial features, it offers significant sensory clues. Today, artists approach self-portraiture in different ways, reflecting not only their own presence but also the social, cultural, and political influences of their period. For this reason, self-portrait work is considered an engaging artistic practice that encourages students to explore their inner world.

This study was guided by the idea that self-portrait activities may help gifted children develop personality and expressive awareness. Its aim is to support gifted students at a Science and Art Center in expressing themselves through self-portrait practices. A descriptive survey model, a qualitative research method, was used. The study group consisted of fourteen gifted students aged 9–11 who were enrolled in the visual arts program at a Science and Art Center in Ankara during the 2022–23 academic year and selected through convenience sampling.

During the course, students examined self-portraits by national and international painters, and a museum visit featuring the works of a contemporary artist was organized. In the next phase, students created self-portraits while observing themselves in a mirror. Their works were analyzed in terms of plastic and expressive qualities and interpreted with reference to artistic developmental stages and expert opinions.

As a result, students experienced the artistic dimension of expression and were encouraged to convey their personality and sense of self through their work.

Keywords: Self-portre, gifted and talented, expression

GİRİŞ

Portre ve otoportre, tarih boyunca hem sanata hem de tarihin arşivine hizmet etmiş bir yöntem olarak bilinmektedir. Portre resimleri genel olarak baş ve omuz mesafesinde betimlenen yüz görüntüleri olarak tanımlanmaktadır. Leppert (1996:200) portre için “Geçiciyi temellendirmek, anlık var oluşu daimileştirmek yolunda sanat dehasının tasarladığı en iyi araç portredir. Ey resim, mezarda çürüyüp gideni yaşıtıyorsun!... Portrecilik faydalıdır. Güzel dersler öğretir. Artık gözlemlenemeyecek olan büyük insanları hatırlatır bizlere” ifadelerini kullanmıştır

Diğer bir taraftan ise sanatçılar bazen diğer bir kişinin portresini yapmaktadır. Sanatçı bunu yaparken, portresini yapacağı obje olarak seçtiği bireyi görünenin de ötesinde olan, soyut olan tinsel gerçekliği ile birlikte sanat

Nagihan Uysal¹
Huriye Çelikcan²

How to Cite This Article
Uysal, N. & Çelikcan, H. (2025).
“9-11 Yaş Özel Yetenekli Öğrencilerin Otoportre Çalışmalarının Sanatsal ve İfadeşel Açından İncelenmesi”,
International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:10, Issue:6; pp:568-580. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18078126>

Arrival: 06 November 2025
Published: 28 December 2025

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğr. Gör. Dr. ., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi ABD, Ankara, Türkiye.

² Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Müzik ve Güzel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Görsel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Ankara, Türkiye

malzemesi üzerine aktarmaktadır. Bu yöntem ile yüzyıllar önce yapılmış olan eserler zamana galip gelerek günümüz ve geleceğe taşınmaktadır (Özkanlı, 2006: 6).

Her bireyin kendine has olan bazı fiziksel özellikleri vardır. Özellikle baş bölgesi bu anlamda bireyin fiziksel olarak karakterini belirleyen ve diğerlerinden ayıran bir bölgedir. Bu bölgede; bireyin kendine özgü, göz, burun, kulak, saç, çene yapısı ve bunların birbirleri ile olan farklı oranlardaki yerleşimi söz konusudur ve bu tamamen kişiye özgüdür. Bireyleri birbirinden ayırt etmeye yarayan, tanınır olmalarına yardımcı olan baş bölgesi zaman zaman kendi içinde de bireyin duygularına göre değişimler göstermektedir. Duygularımızdaki nispeten kısa bu değişimlerin yanı sıra zamanın getirdiği uzun bir sürece yayılan değişimlerde bu bölgeyi etkilemektedir (Dilmaç, S. ve Akalan, G., 2018: 180).

Fiziksel özelliklerin en belirgin ve tanımlayıcısı olarak bilinen yüz hatları bir anlamda, bizlere bireyi tanımlayan tüm ifadesel özellikleri anlatmaktadır. Dolayısıyla, otoportre kişiyi kendisi ile yüzleştiren, ifade becerisini geliştiren, içsel yolculuğa çıkaran bir yöntem olarak bilinmektedir.

Kendini ifade edebilmek için iletişim kurmak zorunda olan insanoğlu sanatsal ifade biçimlerini de bir iletişim yöntemi olarak benimsemiştir. İletişimde duygu ve düşünceleri ifade etmenin en güzel yollarından biri olan sanat, yaşadığı dönüşümle bu ifade şeklinin çok çeşitli varyasyonlarını bizlere sunar (Öznülüer, 2024: 168). Bu varyasyonlardan biri de otoportredir.

Portrecilik tarihsel süreçte 14. Yüzyıldan günümüze hızla aktarılan bir sanat dalı olmuştur. Portrenin bir diğer kaynağı da “otoportre”dir. Kişinin kendi yüzünü resmetmesine otoportre denilmektedir.

Küçükşen, F.ve Fildiş, B.,(2022,)’ a göre; 17 ve 18. yüzyıllarda hızla yaygınlaşan otoportre geleneği, ressamın zenginliklerini, asilliklerini, entelektüelliklerini ve sanatçılıklarını sergilemelerine olanak tanımıştır. 1800’lerin sonlarında fotoğrafın icadıyla otoportreler farklı biçimlerde varlığını sürdürmüştür; ressamlar, realizmden uzaklaşarak daha özgür ve anlatımsal otoportreler yaratmışlardır. Teknik veya ifade dili ne olursa olsun, ressamlar günümüzde de otoportre yaparak benliklerini ifade etmeye devam etmektedirler.

Otoportre, bir anlamda çizenin kendini görme ve ifade etme biçimini ortaya çıkarmaktadır. Kişinin mekânsal algısını geliştirirken, günlük hayatından da ipuçları verebilmektedir. Bu anlamda otoportre, portreden farklı olarak içe dönük bir izlenimi yansıtabilir hatta sanatçı, otoportre çizerken kişisel bir yolculuk yapabilir.

İncirkuş’a göre (2020) bir resmin, özellikle bir portre veya otoportre ise, insani değerler açısından önemli olduğu vurgulanmalıdır. Bu tür resimler, sanatçının güzellik anlayışını gösterir. Ayrıca portre resmi, resim sanatında geniş bir yer edinmiş ve konusunu insanın oluşturduğu, hümanizmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Rönesans düşüncesi bu gelişime öncülük etmiş ve portreler, insanı tanıma çabasının bir ifadesi ve resmedilen kişi hakkında sanatçının gördüğü ve izleyicinin görmesini istediği ipuçlarını ve derin detayları izleyiciye sunan bir sanat pratiği olmuştur.

Dolayısıyla otoportre ressamla ve resim sanatıyla ilgili pek çok gerekçenin yanı sıra ressamın benliğini sunma amacıyla da üretilmiş, bir benlik sunumu aracı haline gelmiştir. Söz konusu sunumlarda ressamın kendisini toplum karşısında nasıl ifade ettiğini, içinde yaşadığı dünyayla kurduğu ilişkinin niteliğini, dönemin ruhundan etkilenme biçimlerini, yani topyekûn benliğinin toplumsal alan ile olan geçişken sınırlarını keşfetmeyi mümkün kılmıştır. (Küçükşen, F.ve Fildiş, B.,2022: 476).

Çalışmada, Bilim ve Sanat Merkezinde (BİLSEM) eğitim alan özel yetenekli bir grup öğrencinin otoportre çalışmaları ile kendilerini ifade etmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın uygulama alanı olarak seçilen BİLSEM; okul öncesi eğitim, ilkökul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin (resim, müzik ve genel zihinsel yetenek) örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır (MEB, 2017a: 6).

Özel Yetenek: “Yaşlıtlarına göre daha hızlı öğrenme; yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olma, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi sevmeye ve yüksek düzeyde performans gösterme durumudur” (MEB, 2019). Bu kurumlarda öğrenciler özel yeteneklerini farklı yöntem ve tekniklerle geliştirmektedirler.

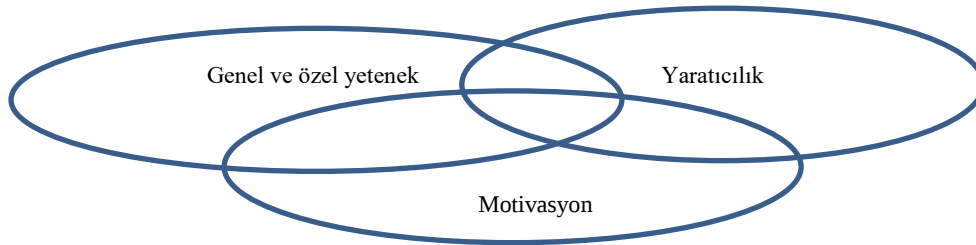
Bu çalışmada 9-11 yaş özel yetenekli öğrenci grubunun iç dünyalarını keşfetmeleri ve ifade kavramını fark edebilmeleri amacıyla otoportre çalışmaları yaptırılmıştır. Ayrıca bu yaş grubu öğrenciler sanatsal gelişim basamakları açısından “ergenlik öncesi (gerçeklik dönemi) evre” dönemine denk gelmektedir. Bedensel ve psikolojik gelişim ve değişkenliklerin kritik olduğu bu dönemde bazı durumlarda uzayarak temel eğitimin ikinci kademesine de sarkmaktadır. Bu döneme “gruplaşma” veya “başkaldırma” dönemi de denilmektedir. Çocuğun sanatsal gelişimi açısından bakıldığında; realist bir anlayışın geliştiği katı gerçekçi yansımaların belirgin bir şekilde görüldüğü, planlama, derinlik (perspektif), renk ve oran orantı kavramların netleştiği bir dönemdir (Artut, 2001: 209). Söz

konusu olan özel yetenekli çocuklar olduğunda ise bu ölçütlerin daha belirgin olduğu görülmektedir. Çocuk yaptığı resimlerde kendini tanıtan ipuçlarını verir, yaşama bakışını, ailesine, kendine bakışını sergiler. İçeride dönük, dışarı dönük, mutlu, mutsuz, dikkatli, dikkatsiz, düzenli, düzensiz, coşkulu, coşkusuz vb. oluşu resimlerinden anlaşılabilir. Çocuk diğer hiçbir sanat dalı ile bu denli dolaysız kendini anlatamaz, konuşurken bile gerçek duygularını dile getirmeyebilir ancak resim yaparken bilinçaltının doğrudan yansıması söz konusudur (Eti, 1995: 35).

Sanatsal duyarlılığın oluşması ve yeni nesillere aktarılması, bireylerin ruhsal gereksinimlerinin karşılanması, ruh sağlığı açısından dengeli bir kişilik oluşturma çabası ile kişiye zihinsel birikimlerini kendi kendine anlatıp yorumlayarak bir şeyler yapma ve yaratma olanağının sağlanması için görsel sanatlar eğitimi ihtiyacı vardır (Katırcı, 2020: 47). Bu anlamda sanat eğitimi ile estetik duyarlılığı gelişen özel yetenekli çocuklar; kendini, benliğini ve ifade etme becerilerini sanatsal çalışmalarında kullanabilecektir. Sanat eğitimi sürecinde çocuk sanatsal yaratıcı etkinlik içindedir. Yaratıcılığın kapsadığı duygusal ve düşünsel basamaklardan geçer, tekniğin olanakları ile malzemenin dilini kullanır, tasarlar, çözümler, biçimlendirir, eleştirir ve değerlendirir. Bu süreci bir grup yaşadığında diğerleriyle etkileşime girer ve bir anlamda sanatın özünü, ilke ve öğelerine ilişkin sözel iletişim kurulmaya başlanır. Bu etkileşim, eğitim ortamını zenginleştirir ve bu eğitsel yaşantıyı paylaşımların gelişimine katkıda sağlar. Diğer yandan kişilerin estetik duyarlılık kazanması sürecinde birikimine katkı sağlamış olmaktadır (San ve İlhan, 2006: 46).

Renzulli'nin (1999) "Üç Halka Modeli" üstün yetenekliliği açıklamada öne çıkan bir diğer modeldir. Bu modelde "genel ve özel yetenek", "yaratıcılık" ve "motivasyon" başlıkları yer almaktadır. Belirtilen üç özelliğin birleştiği noktada üstün yeteneklilik olduğu belirtilmektedir.

Üstün Yeteneklilik

Şekil 1: Üç özellik kümesi

Kaynak: Renzulli, 1999

Özel yetenekliler, yeteneklerini geliştirme potansiyeline sahip bireylerdir. Bu sebeple eğitimlerinde düzenli programlarla birlikte daha geniş eğitim olanaklarına ihtiyaç duyarlar. Özel yetenekli çocuğun var olan yeteneğini en verimli şekilde kullanabilmesi ve içinde mevcut bulunan potansiyelini gerçekleştirebilmesi için yeteneklerini de sistematik ve programlı bir şekilde geliştirmesi gerekmektedir (Renzulli, 1999). Özellikle gerçeklik dönemine geçiş öncesi olarak bilinen 9-11 yaş grubu özel yetenekli öğrencilerde benlik kavramı gelişmektedir. Bu yaş grubunda kimlik, benlik, ifade gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012: 60)'a göre Lovenfeld'in resimsel gelişim evreleri kuramı ve Piaget'in zihinsel gelişim evreleri kuramı ile eşleştirilerek hazırlanmış gelişim evreleri tablosu incelendiğinde; 9-11 yaş dönemi gerçekliğin doğuşu olarak adlandırılır. En temel özellikleri ise, hareketin belirgin oluşu, kız-erkek kavramı ve cinsiyet özellikleri, gıysiler, sevgi ve nefret gibi duygular ifadeleridir.

Çalışma grubunu 9-11 yaş özel yetenekli öğrencilerin oluşturması sebebiyle; yüzündeki karakteristik özellikleri daha derinden hissettikleri görülmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin, otoportre çalışmalarının, kişisel özelliklerini sanatla ifade edebilme becerilerini geliştireceği düşüncesi ile yola çıkılmıştır. Özel yetenekli bireylerin sanat yoluyla ve otoportre çizim yöntemi araştırma sürecinde uygulatılmıştır. Çalışma grubunun oluşturulan özel yetenekli 9-11 yaş grubu öğrencinin otoportre çalışmaları, yaş aralıklarına göre plastik ve ifadesel açıdan incelenmiş ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel yaklaşım kullanılmıştır. Özel yetenekli bireylerin otoportre çalışmalarının sanatsal ve ifadesel açıdan derinlemesine incelenmesi ve ayrıntılı biçimde yorumlanması amaçlandığı için bu çalışmada nitel yaklaşım kullanılması uygun bulunmuştur. Creswell'e (2013: 64) göre nitel yaklaşım "varsayımlarla başlayan bir araştırma yaklaşımı olarak yorumlayıcı çerçeve ve bir sosyal veya beşerî sorun olarak atfedilen bir problemde bireylerin veya grupların amaçlarını keşfetmeye yönelik araştırma sorularının çalışılması" olarak görülmektedir.

Nitel yaklaşım temelinde durum çalışması deseni kullanılarak otoportre çalışmaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Durum çalışması bulguların karşılaştırılmalı olarak yorumlanmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışmada durum çalışması kullanılarak ortaya çıkarılan ürünlere ilişkin sonuçları ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada nitel yaklaşım temelinde durum çalışması desenine uygun şekilde çalışma grubu amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme türü kullanılarak 2022- 2023 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ilinde BİLSEM’de eğitim alan özel yetenekli 14 resim alanı öğrencisi ile yapılmıştır. 9-11 yaş grubu ÖYP1 öğrencisi ile dört hafta süren otoportre çalışması, gönüllülük esasına dayalı olarak ve uygulamadan önce veli izin belgeleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu olarak belirlenen grup birçok açıdan (zaman, maliyet, kolay ulaşılabilirlik vb.) değerlendirilmiş ve çalışma bu grup üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu spesifik bir grubun oluşturması sebebiyle ölçüt örnekleme türü kullanılmış ve 9-11 yaş grubu resim alanındaki öğrencilerin tamamı araştırmaya dâhil edilmiştir. Katılımcılar daha önceden kendilerine yapılan testler sonucu üstün yetenekli olduğu tespit edilen ve BİLSEM’de devam etmekte olan üstün yetenekli tanısı olan sınıf seviyesi farklı bireylerden oluşmaktadır. Nitel araştırmalarda pek çok nedenden dolayı (kaynakların sınırlılığı, bilgi toplama ve analiz yöntemlerinin özelliği) çok sayıda bireyle çalışmak sağlıklı olmayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu bağlamda, çalışmaya 3 ve 4. Sınıftan 10, 5. sınıftan 4 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların 9’u kız öğrenci, 5’i erkek öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma, 11 ve 9 yaş grubundan üçer öğrenci, 10 yaş grubundan 8 öğrenci ile toplam 14 öğrenci ile yürütülmüştür. Bunun yanı sıra katılımcı çalışmaları “K1, K2, K3, ...K14” şeklinde kodlanarak araştırma verileri sunulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Çalışma, BİLSEM resim alanında eğitim alan 9-11 yaş grubunda olan 14 öğrenci ile yürütülmüştür. Dört hafta süren çalışmada öğrencilerin özel yetenekli ve farklı gelişimsel özellikleri olduğu dikkate alınarak konu farklı açılardan işlenmiştir.

Özel yetenekli öğrencilerin ilgilerine, gereksinimlerine ve hazırbulunuşluk düzeylerine göre yapılan değişiklikler olarak tanımlanmakta ve içerik, ürün, ortam ve süreç boyutlarından oluşmaktadır. Bu boyutların içerikleri şöyle belirtilmektedir:

İçerik: Karmaşıklık, soyutluk, disiplinlerarasılık, çeşitlilik ve önemli kişilerin biyografileri.

Süreç: Düşünme ve araştırma becerileri, buluş yoluyla öğrenme, açık uçluluk, mantıksal düşünme, öğrenme hızına uygunluk, çeşitlendirme.

Ürün: Değerlendirme, sentezlenmiş ürün, projeler, gerçek yaşam problemleri, üründe çeşitlilik.

Ortam: Öğrenci merkezli, bağımsız öğrenen, açıklılık, kabul edicilik, karmaşıklık, gruplama (Maker, 1982). Bu bilgiler doğrultusunda uygulamalar yapmak ve özel yetenekli bireylerin ihtiyaçlarına göre ders yöntem ve tekniklerini zenginleştirmek ve ortamı uygun hale getirmek gerekmektedir.

Clemons’ a göre (2008) üstün yetenekli veya normal zekâ gelişimine sahip her bireyin belirli bir kapasitesi vardır. Ancak, bu kapasiteyi doğru ve etkin bir şekilde kullanmak ayrı bir süreçtir. Bu nedenle, üstün yetenekli olarak tanımlanan kişiler yalnızca yarısı kapasitelerini tam anlamıyla kullanarak yüksek başarı elde edebilmektedir. Bu bireyler, sanat eğitimi ve sanatsal eylemler sırasında yaratıcılıklarını daha etkin kullanabilmektedir. Bu sebeple, görsel sanatlar eğitimi kapsamında otoportre çalışmasının bireyselliği, kendine, içe dönme, öze dönme, kendini ifade etme becerisini daha da açığa çıkaracağı düşüncesi ile çalışmaya yön verilmiştir.

Çalışmada öğrencilerin yapmış olduğu otoportreler, plastik ve ifade açısından incelenmiş; kompozisyon, mekân, hareket, renk, ışık- gölge kriterleri ile dereceleme ölçeği hazırlanmış, ölçülüp değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerin tümü 2 alan uzmanı tarafından değerlendirilmiş ve görüşleri alınarak yapılmıştır. Özel yetenekli 14 kişilik bu öğrenci grubunun otoportre çalışması ile ifade kavramına ilişkin yaklaşımları incelenerek, hangi sanatsal gelişim basamağında olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın yürütülmesi sürecinde gerçekleştirilecek süreçler Gazi Üniversitesi Etik Komisyonunun 09 Mayıs 2023 tarihindeki toplantısında verdiği kararla etik açıdan uygun bulunmuştur. Veri toplama süreci tamamen Etik Komisyon onayına uygun olarak yürütülmüştür. Çalışmanın verileri 2022- 2023 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ilinde BİLSEM’de eğitim alan özel yetenekli 14 resim alanı öğrencisi ile yapılmıştır. 9-11 yaş grubu ÖYP1 öğrencisi ile dört hafta süren otoportre çalışması, gönüllülük esasına dayalı olarak veli izin belgeleri alınarak görsel sanatlar dersi öğretmeni eşliğinde bilsem resim atölyesinde gerçekleştirilmiştir.

Birinci hafta, portre ve otoportre kavramı üzerinden, sanat tarihinde iz bırakan yerli ve yabancı ressamaların (Picasso, Van Gogh, Frida Kahlo, Hale Asaf, Nevhiz Tanyeli...) otoportre eserleri sanal müze gezisi ile örnek eserler üzerinden incelenmiştir.

İkinci hafta, İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi'ne planlı bir gezi düzenlenmiş ve "Nevhiz Tanyeli" kişisel resim sergisi rehber eşliğinde gezilmiş, portre ve otoportre eserler incelenmiştir.

Üçüncü hafta, öğrencilerin ayna karşısında yüzlerini inceleyerek otoportrelerini çizmeleri istenmiştir. Öğrencilere kendilerini en iyi ifade edebilecekleri ortamda, sevdikleri kıyafetleriyle, yüz açılarını diledikleri gibi ayarlayarak ve kalem boya kullanarak yüzlerini kâğıt üzerine hissettikleri gibi aktarmaları söylenmiştir.

Dördüncü hafta öğrencilerin işlerini tamamlamaları sağlanıp, çalışma sonlandırılmıştır. Uygulama sonucunda çalışmalar atölye ortamında sergilenerek plastik ve ifadeysel açıdan incelenmiş ve her bir çocuğun bulunduğu sanatsal gelişim basamakları alan uzmanlarının da görüşleri ile belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada toplanan verilerin açıklanması amacıyla kavramlara ulaşmak istenildiği için içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi çalışmaları birbirine benzer verilerin belirli kavramlar ve temalar ile bir araya getirilmesi ve bunların okuyucunun anlayabileceği bir forma göre düzenlenmesi demektir (Creswell, 2012). Çalışmada öğrencilerin ortaya koyduğu otoportrelerin incelenmesi ile oluşan uzman görüşlerindeki benzerliklerin ve kavramların ortaya çıkarılmasında içerik analizi kullanılmıştır.

Güvenirlik ve Geçerlik

Çalışmada katılımcılara ait bilgiler gizli tutularak güvenilirlik sağlanmıştır. Çalışmanın basamakları geliştirilirken ilgili alanyazın incelenerek konu hakkında iki alan uzmanının görüşü alınarak değerlendirmelerin yapılması ile iç geçerlik sağlanmıştır. Ayrıca çalışmanın sonuçlarının araştırma sorusu ile tutarlı olması ile dış geçerlik sağlanmıştır.

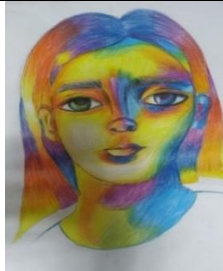
Araştırmacının Rolü

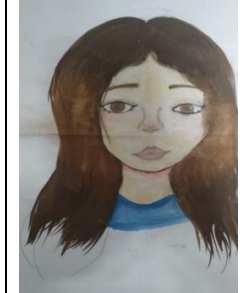
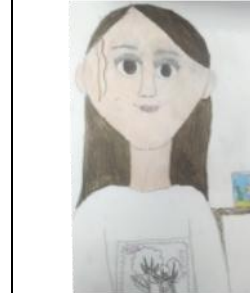
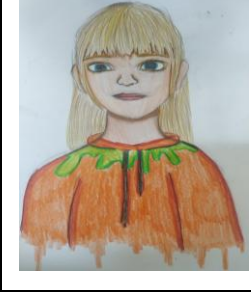
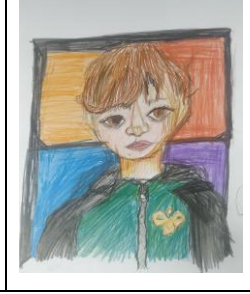
"Araştırmacılar Gazi Üniversitesi ve Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesinde Öğr. Gör. Dr. ve Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Araştırmacılar hem otoportre hem de nitel araştırma ile ilgili uygulama ve teorik alanda gerekli akademik tecrübelerle sahiptirler.

BULGULAR

İçerik analizi sonucunda uzman görüşlerindeki benzer kavramlardan yola çıkarak; otoportrenin plastik açıdan değerlendirilmesi (Renk, ışık-gölge, hareket, mekân, oran-orantı, kompozisyon), otoportrenin ifadeysel açıdan değerlendirilmesi ve sanatsal gelişim basamağı olmak üzere üç temaya ulaşılmıştır. Bu temalar çerçevesinde aşağıda kod isimleri ile yer alan katılımcı öğrenci çalışmaları değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Öğrenci Çalışmaları

K1: Yaş:11 Cinsiyet: Kız Resim 1	K2: Yaş: 11 Cinsiyet: Erkek Resim 2	K3: Yaş: 10 Cinsiyet: Erkek Resim 3	K4: Yaş: 10 Cinsiyet: Kız Resim 4	K5: Yaş: 11 Cinsiyet: Erkek Resim 5
				
K6: Yaş: 9 Cinsiyet: Kız Resim 6	K7: Yaş: 10 Cinsiyet: Kız Resim 7	K8: Yaş: 9 Cinsiyet: Erkek Resim 8	K9: Yaş: 11 Cinsiyet: Kız Resim 9	K10: Yaş: 10 Cinsiyet: Kız Resim 10

				
K11: Yaş: 10 Cinsiyet: Kız Resim 11	K12: Yaş: 10 Cinsiyet: Kız Resim 12	K13: Yaş: 10 Cinsiyet: Kız Resim 13	K14: Yaş: 10 Cinsiyet: Erkek Resim 14	
				

Otoportrenin Plastik Açıdan Değerlendirilmesi'ne (Renk, Işık-Gölge, Hareket, Mekân, Oran-Orantı, Kompozisyon) İlişkin Uzman Görüşleri

Katılımcı öğrenci otoportre çalışmalarından K1 kodlu katılımcı çalışmasının plastik açıdan değerlendirilmesi sonucunda her iki uzmanda çalışmayı kompozisyon ve renk bütünlüğü açısından başarılı bulmuştur. Ancak mekan olgusu açısından her iki uzmanda çalışmanın eksik kaldığını belirtmişlerdir. Uzmanlar K1 kod isimli katılımcı otoportresinde kompozisyon hakkında;

“Kompozisyon açısından başarılıdır.” (U1, 1. Resim)

“Kompozisyon açısından ve teknik açısından başarılı görünmektedir.” (U2, 1. Resim) ifadelerini kullanmışlardır.

Bunun yanı sıra renk açısından;

“Renk bütünlüğü görülmektedir.” (U1, 1. Resim)

“... renk dengesi sağlanmıştır.” (U2, 1. Resim) ifadeleri ile aslında oldukça renkli bir çalışma olan K1 kodlu otoportrenin renk açısından kendi içinde bir uyuma sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Benzer biçimde K13 kodlu katılımcı çalışması için;

“Renkler arasında armoni oluşturmuştur.” (U1, 13. Resim)

“Zengin renk kullanımı ile dikkat çeken bu...” (U2, 13. Resim) söylemleri ile renkler arası bir uyumdan söz edilmektedir. Bu açıdan incelendiğinde genel olarak uzmanlar çalışmaların geneli için benzer ifadeler kullanarak renk bütünlüğü vurgusu yapmıştır. Bu değerlendirme katılımcıların bulundukları yaş dönemi açısından bakıldığında beklenen bir özelliktir.

Mekan açısından değerlendirildiğinde K1 kodlu katılımcı öğrenci çalışması her iki uzman tarafından yeterince iyi bulunmamıştır. Uzmanlar;

“Mekân olgusu görülmemektedir.” (U1, 1. Resim)

“Arka plan boş bırakılmış, mekân yaratılmamıştır.” (U2, 1. Resim) ifadeleri ile bu görüşlerini belirtmişlerdir.

Bu anlamda genel olarak değerlendirildiğinde; K1 kodlu çalışma plastik açıdan (renk ve kompozisyon) oldukça başarılı bulunurken mekan olgusu açısından yeterli olmadığı görülmektedir. Sanatsal gelişim basamağı açısından ise katılımcı öğrencinin gelişim basamağını tam olarak tamamlayamadığı, özellikle mekan açısından başarılı olması beklenen yaş dönemindeki katılımcı öğrencinin gelişim basamağı açısından geride kaldığı söylenebilir.

Renk açısından uzmanlar K7 kodlu katılımcı çalışmasında bazı olumsuz görüşlerde bulunmuşlardır ;

“Otoportre renk açısından yalın betimlenmiştir.” (U1, 7. Resim)

“Sınırlı renk kullanımı ile gerçeğe yakın boyama yapılmaya çalışılmıştır.” (U2, 7. Resim) ifadeleri ile renk uygulamasının yetersiz olduğu vurgusu yapmışlardır. Bu anlamda çalışma izleyende renk uygulaması bakımından sadelik hatta eksiklik hissi oluşturmaktadır.

Benzer şekilde K2 ve K6 kodlu katılımcı çalışmaları ile ilgili uzmanlar mekân olgusu ile ilgili benzer görüşlerini;

“Mekân olgusu görülmemektedir.” (U1, 2. Resim)

“Çalışmada mekân işlenmemiştir.” (U2, 2. Resim)

“Mekân olgusu görülmemektedir.” (U1, 6. Resim)

“..., mekân kavramı işlenmemiş, ...” (6. Resim) ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Bunun yanı sıra K4 kodlu katılımcı için her iki uzmanda mekan olgusunu kullandığını;

“Mekân olgusu görülmektedir.” (U1, 4. Resim)

“Mekân içerisine kompozisyon gözetilerek yerleştirilen bu otoportre ...görünmektedir.” (U2, 4. Resim) ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Ayrıca K10 kodlu katılımcı çalışması için de ;

“Mekân olgusu görülmektedir.” (U1, 10. Resim)

“Resimde mekân etkisi yaratılmış, ...” (U2, 10. Resim) ifadeleri ile mekan olgusuna yer verildiğine değinilmiştir.

Bu anlamda K4 ve K10 kodlu katılımcıların mekan açısından yaşının özellikleri gösterdikleri ve sanatsal gelişim basamaklarını karşıladıkları söylenebilir.

Ayrıca uzmanlar kompozisyon açısından K2 ve K3 kodlu katılımcı çalışmaları için;

“Kompozisyon başarılıdır.” (U1, 2. Resim)

“... kompozisyon gözetilerek yerleştirilmiştir.” (U2, 2. Resim)

“Kompozisyon başarılıdır.” (U1, 3. Resim)

“...kompozisyon kuralları dikkate alınmıştır.” (U2, 3. Resim) ifadelerini kullanmışlardır.

Her iki uzman tarafından çalışmalar kompozisyon açısından başarılı bulunurken yine mekan vurgusunun olmadığı çalışmalar olarak değerlendirilmiştir. Kompozisyon açısından iyi yerleştirildiği görülen çalışmalarda yaş düzeyinin altında bir özellik olarak görülen mekan olgusu verilmemiştir. Buna karşın her iki çalışmada renk açısından bir bütünlük olduğu görülmektedir, bu açıdan değerlendirildiğinde yaş dönemi bakımından genel olarak gelişim basamağının özelliklerini gösterdikleri söylenebilir.

K4 kodlu katılımcı öğrenci otoportre çalışması uzmanlar tarafından değerlendirilmiş ve her iki uzmanda ışık-gölge açısından bir etkisi olmadığı görüşlerini,

“Işık-gölge etkisi yoktur.” (U1, 4. Resim)

“Resimde süsleme unsurları yer almakta ve ışık-gölge görünmemektedir.” (U2, 4. Resim) ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Ayrıca K12 ve K13 kodlu çalışmalar için uzmanlar;

“... ışık gölge etkisi kol ve saç detayında görülmektedir.” (U1, 12. Resim)

“Saçlarda ışık-gölge etkisi görülmektedir.”

“Kısmen ışık-gölge kullanılmış, ...” (U2, 12. Resim)

“... özellikle saçlarda ve kıyafette ışık-gölgeye dikkat edilmiştir.” (U2, 13. Resim) ifadeleriyle yine ışık gölge kullanımı hakkında olumlu görüşlerini bildirmişlerdir.

K8, K10, K11 kodlu katılımcı çalışmaları incelendiğinde hareket unsuru üzerine uzmanların görüşleri ;

“Hareket belirgin bir şekilde ifade edilmiştir.” (U1, 8. Resim)

“Resimde hareket ifade edilmiştir.” (U2, 8. Resim)

“Hareket, belirgin bir şekilde ifade edilmiştir.” (U1, 10. Resim)

“... hareket dudaklar aracılığıyla yansıtılmış, ...” (U2, 10. Resim)

“Saçların duruşu hareketi hissettirmektedir.” (U1, 11. Resim)

“... hareket kavramı saçlar ve kazağın duruşu ile ifade edilmiştir.”(U2, 11. Resim) biçiminde olmuştur. Otoportrelerde ifadesel bir hareketlilikten söz etmek mümkünken uzman görüşlerinde de açıkça görüldüğü üzere hareket unsurunun varlığı bu çalışmalarda daha çok göz, saç ve giysi çevrelerinde tesbit edilmiştir.

K5 kodlu katılımcı çalışması oran-orantı açısından uzmanlar tarafından değerlendirilmiş ve uzmanlar;

“Yüzün kendi içinde oran anlayışı mevcuttur.” (U1, 5. Resim)

“... ve oran-orantı açısından gerçekçi bir şekilde titizlikle işlenmiştir.” ifadelerinde bulunmuşlardır. Bu anlamda çalışmaların geneline bakıldığında bazen yüz hatlarının kendi içerisinde bazende çalışmaların bütünselliği açısından belli bir oran-orantının başarıyla uygulandığı söylenebilir.

Otoportrenin İfadesel Açıdan Değerlendirilmesi’ne İlişkin Uzman Görüşleri

Katılımcı öğrenci otoportre çalışmalarından K3 kodlu katılımcının çalışmasının ifadesel açıdan değerlendirilmesi sonucunda, her iki uzmanda ifade kavramı üzerine;

“Otoportrede ifade kavramı belirgindir. Yüzdeki dalgın duruş belirgin orantısal netlik ile ifade edilmiştir. Cinsiyet özellikleri belirgindir.” (U1, 3. Resim)

“... hüznü ifade anlatımını güçlendirmektedir. Resimde cinsiyet anlaşılmaktadır.”(U2, 3. Resim) ifadelerinde bulunarak hem cinsiyet üzerine hem de yüz hatları ile ifadenin gücü hakkında bilgi vermişlerdir.

Benzer şekilde K6 ve K8 kodlu katılımcı çalışmaları için;

“... resmettiği kuşun özgürlüğü ifade anlatımını güçlendirmektedir.” (U1, 6. Resim)

“Cinsiyet özellikleri belirgin olan bu resimde..” (U2, 6. Resim)

“Cinsiyet özellikleri belirgindir.” (U1, 8. Resim)

“Cinsiyet özelliklerinin belirgin olduğu bu resimde kişisel özellikler ön plana çıkmaktadır.” (U2, 8. Resim) ifadenin cinsiyet üzerine etkisinin belirgin şekilde verildiği vurgusu yapılmıştır.

K4 kod isimli katılımcı çalışması için uzmanlar ifadelerin açık bir şekilde yüz ifadelerinden okunabildiğini;

“...ifade kavramı belirgindir. Yüzdeki kararlı duruş belirgin ifade edilmiştir, gözler aynı yöne kararlı bir şekilde bakmaktadır.” (U1, 4. Resim)

“... yüzdeki ifade unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Resimde cinsiyet belirgindir.” (U2, 4. Resim) sözleri ile belirtmişlerdir.

K5 kodlu katılımcı çalışması için ise uzmanlar katılımcının resminde kullanmış olduğu hayvan figürü üzerinden;

“Omuzunda taşıdığı kuşu, ifadeyi güçlendiren bir unsur olmuştur.” (U1, 5. Resim)

“... resmettiği kuşun özgürlüğü ifade anlatımını güçlendirmektedir.” (U2, 5. Resim) yorumlarında bulunarak ifadeyi güçlendiren unsurlardan bahsetmişler ve ifadenin farklı bir yönüne değinmişlerdir.

K9 kodlu katılımcının çalışmasında ise;

“Otoportrede ifade kavramı belirgindir. Yüzdeki hüznü duruş belirgin renk ve orantısal netlik ile ifade edilmiştir.”(U1, 9. Resim)

“Otoportrede ifade gözlenmektedir. Figürün bakışları ve duruşu hüznü yansıtmaktadır. Cinsiyet özellikleri ön plandadır.”(U2, 9. Resim) sözleri ile uzmanlar, ifadenin duyguları açıkça yansıtabilme özelliğinden bahsederek çalışmada olduğu gibi hüznü yansıtmanın yanı sıra bir çok duyguyu ifade aracılığıyla vurgulanabileceğini göstermişlerdir.

K12 kodlu katılımcı çalışması için ise;

“Yüzdeki kararlı duruş belirgin ... Renklerin armonik bütünlüğü... Cinsiyet özellikleri belirgindir.” (U1, 12. Resim)

“... kararlı duruşu ve özenli renk kullanımı ile belirginleşmektedir. Cinsiyet özellikleri açıktır.” (U2, 12. Resim) değerlendirmeleri ile uzmanlar hem renk hem ifade hem de cinsiyet üzerinde durmuşlardır. Bu anlamda çalışmanın her açıdan güçlü bir ifade aracı olarak kullanıldığı söylenebilmektedir.

Bunun yanı sıra K14 kodlu katılımcı çalışması için ikinci uzman ;

“Resimde ifade detaylı çizim ve renk kullanımı ile gösterilmiştir. Figürün büyük işlenmiş gözleri derin bir anlam ifade etmekte ve anime tarzı bir estetik yaratmaktadır.” (U2, 14. Resim) sözleri ile ifadenin başka bir yönüne değinmiştir. Anlam açısından derin vurguların yapıldığına ve aynı zamanda başka sanatsal yaklaşımlar ile dolaylı yoldan iletişimde olduğuna değinilmiştir.

Genel olarak tüm çalışmalarda uzmanlar ifadenin tüm çalışmalarda yüzde belirli duyguları ifade edecek şekilde ve özellikle oldukça belirgin bir biçimde vurgulandığını belirtmiştir. Bu anlamda ele alındığında otoportrenin ifadesel açıdan uygun bir araç olarak kullanıldığı ve özellikle bu gibi çalışmalarda oldukça etkili bir dışavurum aracı olarak kullanılabileceği değerlendirilmektedir.

Otoportrenin Sanatsal Gelişim Basamağı Açısından Değerlendirilmesi’ne İlişkin Uzman Görüşleri

Katılımcı çalışmalarına sanatsal gelişim düzeyleri açısından bakıldığında K14 kod isimli katılımcı çalışması için uzman görüşleri ;

“... bu öğrenci plastik açıdan ve ifadesel açıdan yaşının üstünde sanatsal gelişim basamağı özelliği gösterir ve ...” (U1, 14. Resim)

“... sanatsal anlamda gelişim basamağının ilerisinde özellikler göstermektedir.” (U2, 14. Resim) biçiminde belirtilmiştir. K14 nolu katılımcı için hem plastik hem de ifadesel açıdan olması gereken sanatsal gelişim özelliklerinin üzerinde özellik gösterdiği söylenebilir.

Lovenfeld’e göre; bu dönem çocukta gerçeği yansıtırma isteği devam etmektedir. Çizgilerinde kendine özgü anlatım yolları arayan çocuk bu dönemde detaylı çizim ve cinsiyet özelliklerini de belirgin biçimde ifade etmektedir. Ayrıca bu yaş aralığında çocuklar kendilerine özgü çıkış yolları ararlar (Buyurgan&Buyurgan, 2012: 43).

Benzer ifadeler kullanan uzmanlar K1, K2, K5, K12, K13 kod isimli katılımcılarında yaşının üzerinde sanatsal gelişim özellikleri taşıdıklarını belirtmişlerdir.

Örneğin K13 kod isimli katılımcı çalışması için;

“... açıdan yaşının üstünde sanatsal gelişim basamağı özelliği gösterir ve “Mantık dönemi 13 yaş ve üzeri” dönemini yansıtır.” (U1, 13. Resim)

“Öğrenci sanatsal anlamda gelişim basamağının ilerisinde özellikler göstermektedir.” (U2, 13. Resim) söylemlerinde bulunmuşlardır.

K11 kod isimli katılımcı çalışması için ise uzmanlar;

“... öğrenci plastik açıdan ve ifadesel açıdan yaşının özelliğine göre sanatsal gelişim basamağı özelliği gösterir” (U1, 11. Resim)

“Öğrencinin çiziminde yaşının sanatsal gelişim özelliklerini gösterdiği düşünülmektedir.” (U2, 11. Resim) söylemleri ile sanatsal gelişim basamağı açısından “Gerçeklik dönemi 9-12 yaş” dönemini yansıttığını belirtmişlerdir. K11 kod isimli öğrenci çalışması Lovenfeld’e göre; çocukta hareket ifadesi belirgin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çocuğun çizgilerinde kendine göre gerçekçi arayışlar vardır. Cinsiyet özellikleri belirgin biçimde ifade edilmiştir. Ayrıca bu dönem yaş grubu çalışmalarında kendilerine özgü duygu ifadeleri aramaktadır (Buyurgan&Buyurgan, 2012: 43) .

Benzer biçimde ifade edilen uzman görüşleri K4, K7, K6, K8, K10 kod isimli katılımcı çalışmaları içinde tam olarak yaş düzeyine uygun gelişim basamağı özelliklerini sergilediklerini belirtmişlerdir.

Bunun yanı sıra sadece K9 kod isimli katılımcı çalışması için uzmanlar farklı görüşler bildirmişler ve ;

“Yapılan değerlendirmeye göre; bu öğrenci plastik açıdan ve ifadesel açıdan yaşının özelliğine göre sanatsal gelişim basamağı özelliği gösterir.” (U1, 9. Resim)

“Öğrenci sanatsal anlamda gelişim basamağının ilerisinde özellikler göstermektedir.” (U2, 9. Resim) ifadeleri ile birbirleri ile çelişmişlerdir. Bu anlamda bir uzmana göre hem plastik hem de ifadesel anlamda yaşının özelliklerini gösterdiğini düşündüğü katılımcı öğrenci bir diğer uzmana göre gelişim basamağı açısından daha ilerdedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde katılımcı öğrencinin yaşının sanatsal gelişim özelliklerini taşıdığı söylenebilir hatta bazı açılardan çalışmanın gelişim düzeyinin üzerinde de özelliklere sahip olduğu nitelendirilmesi yapılabilir.

K3 kodlu katılımcı çalışması içinde benzer şekilde farklı görüş bildiren uzmanlar;

“... plastik açıdan ve ifadesel açıdan yaşının özelliğine göre sanatsal gelişim basamağı özelliği gösterir...” (U1, 3. Resim)

“Öğrenci plastik açıdan yaşının özelliklerini, ifade açısından yaşının ilerisinde özellikler gösterdiği düşünülmektedir.” (U2, 3. Resim) ifadeleriyle plastik açıdan katılımcının sanatsal gelişim basamağı için yaşının özelliğini gösterdiği konusunda hem fikirken ifadesel anlamda farklı görüşler sunmuşlardır. Bu anlamda katılımcının yaşının özelliklerinin yanı sıra kendisinden beklenmeyen özelliklere de sahip olduğu söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında uzman görüşlerine göre; katılımcı çalışmalarının olması gereken gelişim düzeyinde veya daha ileride olan katılımcı sayılarının eşit oranda olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra sadece iki katılımcı çalışması üzerinde fikir ayrılığına düşen uzmanlar bu fikir ayrılığında bile katılımcı çalışmalarının olması gereken düzeyde olduğu yalnızca bazı özellikleri ile birinin diğerinden daha gelişmiş olduğunu belirtmişlerdir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde genel olarak katılımcı çalışmalarının sanatsal gelişim basamağı açısından başarılı bulunduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra katılımcı öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf değişkeni ve sanatsal gelişim basamağına yönelik yüzde ve frekans değerleri aşağıda yer alan tablolar aracılığı ile sunulmuştur.

Tablo 2: Katılımcı Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Yüzde ve Frekans Değerleri

Cinsiyet	Frekans (N)	Yüzde (%)
Kız	9	%64
Erkek	5	%35
Toplam	14	%100

Tablo 2’ e göre 14 özel yetenekli öğrencinin 9’ u kız öğrencidir ve grubun %64’ ünü oluşturmaktadır. 14 öğrencinin 5’ i erkek öğrencidir ve grubun %35’ ini oluşturmaktadır. Tablo 2’ e göre özel yetenekli kız öğrenci sayısı, erkek öğrenci sayısından fazladır.

Tablo 3: Katılımcı Öğrencilerin Yaş Değişkenine Göre Yüzde ve Frekans Değerleri

Yaş aralığı	Frekans (N)	Yüzde (%)
11 yaş	3	%21
10 yaş	8	%57
9 yaş	3	%21
Toplam	14	%100

Tablo 3’ ye göre; 14 özel yetenekli öğrenciden; 11 yaşında olan 3 öğrenci, grubun %21’ ini oluşturmaktadır. 10 yaşında olan 8 öğrenci, grubun %57’ sini oluşturmaktadır. 9 yaşında olan 3 öğrenci, grubun %21’ ini oluşturmaktadır. Tabloya 3’ ye göre; özel yetenekli 10 yaş grubu öğrenci sayısı; grubun içerisinde sayıca en fazla olanıdır. 11 ve 9 yaş grubu özel yetenekli öğrenci grubun içerisinde sayıca daha azdır.

Tablo 4: Katılımcı Öğrencilerin Sınıf Değişkenine Göre Yüzde ve Frekans Değerleri

Sınıf aralığı	Frekans (N)	Yüzde (%)
5.Sınıf	3	%21
4.Sınıf	8	%57
3.Sınıf	3	%21
Toplam	14	%100

Tablo 4’ e göre; 14 özel yetenekli öğrenciden; 5.Sınıfta olan 3 öğrenci grubun %21’ ini oluşturmaktadır. 4.Sınıfta olan 8 öğrenci grubun %57’ sini oluşturmaktadır. 3.Sınıfta olan 3 öğrenci, grubun %21’ ini oluşturmaktadır. Tabloya 4’ e göre; özel yetenekli 4. Sınıf yaş grubu öğrenci sayısı; grubun içerisinde en fazla olanıdır. 5. ve 3.sınıf yaş grubu özel yetenekli öğrenci grubun içerisinde daha azdır. Bilim ve Sanat Merkezini kazandıkları yıla göre, Bilim ve Sanat Merkezinde 1.yıl olarak aynı grupta toplanan ancak yaş aralığı farklı olan üç gruplu bir çalışma grubu olmuştur.

Tablo 5: Katılımcı Öğrencilerin Sanatsal Gelişim Basamağına Göre Yüzde ve Frekans Değerleri

Sanatsal Gelişim Basamağı	Frekans (N)	Yüzde (%)
9-12 Yaş Gerçeklik Dönemi	8	%57
12 Yaş Üstü Mantık Dönemi	6	%43
Toplam	14	%100

Tablo 5’ e göre; 14 özel yetenekli öğrenciden; sanatsal gelişim basamağına göre sınıflandırma yapıldığında; 9-12 yaş gerçeklik dönemi sınıflandırmasında olan öğrenci sayısı 8 öğrenci olup, grubun %57’ sini oluşturmaktadır. 12 yaş üstü mantık dönemi sınıflandırmasında olan öğrenci sayısı 6 öğrenci olup, grubun %43’ ünü oluşturmaktadır. Tablo 5’ e göre; özel yetenekli 9-12 yaş gerçeklik dönemi öğrenci sayısı; grubun içerisinde en fazla olanıdır. Özel yetenekli 12 yaş üstü mantık dönemi öğrenci sayısı, grubun içerisinde %43 ile daha azdır.

Grubun %43’ ü sanatsal gelişim basamağının üzerinde çalışma yapmıştır ve ifade kavramına ilişkin olarak otoportre çalışmalarında belirgin özellikler tespit edilmiştir. Kompozisyon, mekan, hareket, renk ve ışık- gölge kriterlerine göre plastik açıdan ve ifade açısından üstün özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada; özel yetenekli öğrencilerin otoportre çalışmaları, iki görsel sanatlar eğitimi uzmanı görüşünden faydalanarak plastik ve ifadesel açıdan incelenenmiş, yorumlanmış ve sanatsal gelişim basamakları hakkında bilgi verilmiştir. Clark'a göre (1992); sanatta üstün yetenek kendini birçok yol ve şekilde gösterir. Eğitim süreci, çocuğun potansiyeli, performansı veya ürün bir göstergedir. Yaratıcı ifade, sorun çözme yeteneği, yetişkin gibi ürünler ortaya çıkarma yeteneği ve kişilik özellikleri de sanatta üstün yetenek için gösterge olmaktadır. Bu tanımlamaya göre, özel yetenekli çocukların otoportre çalışmalarında sanatsal gelişimlerinin üzerine çıktıkları ya da çıkmak için ifade arayışları olduğu anlaşılmaktadır. Otoportre, renk, mekan, kompozisyon, oran-orantı, ışık -gölge ve hareket kriterlerine göre değerlendirilmiştir.

Ankara' da bir Bilim ve Sanat Merkezinde eğitim alan 14 kişiden oluşan 9-11 yaş özel yetenekli bir grup öğrencinin sanatsal gelişimleri plastik ve ifadesel açıdan otoportre çalışması ile sunulmuştur. Öğrencilerden 5'i erkek, 9'u kız öğrencidir. 3'ü 9 yaş, 3'ü 11 yaş, 8'i ise 10 yaşındadır.

Ülger (2023)'in "13 Yaş Çocuk Çizimlerinin Lowenfeld'in Sanatsal Gelişim Evreleri ile Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi" araştırmasına göre, Lowenfeld'in ve Piaget'in kuramları arasında ilişki olduğu ve çocukların sanatsal gelişimlerinin bilişsel gelişimlerine göre daha hızlı ilerlediği sonucuna varmıştır. Lowenfeld'in sanatsal gelişim kuramına göre, 6 öğrencinin "Mantık dönemi 13 yaş ve üzeri" özellik göstererek, yaşlarına göre sanatsal gelişim basamağının üzerinde gelişim sağladığı tespit edilmiştir. 8 öğrencinin ise "Gerçeklik dönemi 9-12 yaş" dönemi özelliğini yansıtarak, kendi yaş grubunun özelliğini gösterdiği tespit edilmiştir. Özel yetenekli olarak tanımlanan gruptan 6 öğrencinin yaşlarının üzerinde sanatsal gelişim göstermeleri özel yetenekli oluşlarını destekler niteliktedir. Bu öğrencilerin kişisel gelişimlerini destekleyen, ifade yeteneğini geliştiren BİLSEM proje çalışmalarında yer almalarının faydalı olacağı düşünülmektedir. İfade kavramının psikolojik etkisi sebebiyle bu öğrencilerin disiplinlerarası projelerde yer almalarının da faydalı olacağı öngörülmektedir. Otoportre çalışmasının öz farkındalık yaratacağı, kişinin kendi içine ayna tutacağı düşüncesi ile özel yetenekli öğrencilerin diğer sanat disiplinlerine bilgi ve yetenek transferi yapabileceği düşünülmektedir. Bu durum, bir başka araştırma konusu olarak merak uyandırmaktadır.

Silverman' a göre (1993); özel yeteneklilerin kişilik özellikleri arasında; anlayış, anlaşılma isteği, zihinsel uyarıya ihtiyaç duyma, mükemmeliyetçilik, duyarlılık, mizah anlayışı, empati kurabilme özellikleri vardır. Bu özelliklerin çoğu üstün zekâlı ve yetenekli çocuklarda olabileceği gibi bir ya da bir kaçına da sahip olabilirler. Mevcut IQ puanı da bu özellikler üzerinde etkili olmakla birlikte, çocuklar arasında olan bireysel farklılıkların da göz önünde bulundurulması gereklidir. Bu yaklaşıma göre; özel yetenekli çocuklar hassas ve duygusal gelişimleri de yüksek çocuklardır. Otoportre çalışması bu doğrultuda, özel yetenekli çocukların duygusal ihtiyaçlarını ve kişilik özelliklerini ifade edebilmeleri için uygun bir resim yöntemidir. Kendi yüzleri üzerinden sanatsal bir performans sergilemişlerdir. Bu da ifade gücünü arttırarak kendilerini ve duygularını daha yakından tanımlarını sağlamıştır.

Özel yetenekli çocuklar ülkemizde eğitim açısından gelişimlerinin desteklenmesi gereken çocuklardır. Akranlarından farklı gelişim gösteren özelliklere sahiptirler. Bu çalışmada özel yetenekli çocukların otoportre çizim yöntemi ile plastik ve ifadesel açıdan gelişimleri araştırılmıştır. Sanatsal gelişim basamakları yaş aralıklarına göre incelenip, değerlendirilmiştir.

Kaya (2015)' ya göre; üstün yetenekli bireyler, akranlarına göre daha ileri bilişsel yeteneklere ve daha yüksek yoğunluğa sahip olan ve bu özelliklerin niteliksel olarak akranlarından farklı içsel deneyimler ve farkındalıklar doğurduğu, eş zamanlı olmayan bir gelişim örüntüsü sergileyen bireylerdir. Araştırmasında, özel yetenekli çocukların farklı ve özgün bakış açılarına sahip olan, olumlu özellikler gösteren bireyler olduğu sonucuna varmıştır. Bu çalışma da ise bu olumlu özellikleri kendilerinin de hissetmesi için ifade kavramı üzerinde durulmuştur. İfade gücünü keşfeden özel yetenekli çocuğun ayrıca sanat yoluyla eğitildiği ve terapi sağladığı düşüncesi gelişmiştir. Bu eksende yeni araştırmalara yol açabileceği sonucuna varılmıştır.

Bildiren ve Çitil (2022)' e göre özel yetenekli öğrencilerin geleneksel okullarda hakları olan eğitimi alamadıkları için BİLSEM' lerdeki okul sonrası programlara katıldığı ve bu grupların donanımlı öğretmenlerce ve zenginleştirilmiş program ile öğrenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda özel yetenekli çocukların öğretmenlerinin ve programlarının nitelikli olması gerekmektedir.

Ataman (2011: 47)' a göre, toplumların gelişme ve ilerlemelerindeki katkıları olağan kişilerden kat kat fazla olan üstün yetenekli bireylerin bir tanesinin bile kaybının ülke ve uygarlığın gelişmesine ket vurduğunu söylemektedir. Bu görüşe göre, ülkemiz için önemi büyük olan değerli yeteneklerin eğitimde özenle ele alınması gereken bir grup olduğu ortaya konmaktadır. Özel yetenekli çocukların ülkemizde bilim ve sanatta yol katedeceği ve ülkenin kaderinde etkili olabileceği inancı oluşmuştur. Bu öğrencilerin hem teknik hem de akademik donanım ile daha iyi eğitim ortamlarına taşınmasının önemli olabileceği kanaati gelişmiştir.

Bu çalışma ile özel yetenekli öğrencilerin sanatsal kapasitelerini kullanmaları ve bu kapasitelerini otoportre çalışması ile ürüne dönüştürmeleri sağlanmaktadır. Özel yetenekli öğrencilerde programlı, okul dışı öğrenmeleri destekleyecek, yaratıcı özelliklerini açığa çıkaracak etkinliklerin fayda sağladığı görülmektedir. İfade kavramının, sanatsal karşılığı olan dışavurum kelimesi ile bütünleştirilerek, kendilerini kişilik ve benlik ekseninde ifade etmeleri sağlanmaktadır. Plastik açıdan ve ifadesel açıdan yaş özelliklerini gösterdikleri, 6 öğrencinin sanatsal gelişim basamağına göre bir üst basamak özelliğinde oldukları ve 12 yaş üstü mantık dönemi özelliği gösterdiği görülmüştür. Özel yetenekli öğrencilerin yaratıcı kişilik özelliklerinin kendilerine yönelik çalışmalarda açığa çıktığı ve gelişimlerine destek olduğu çalışmanın her basamağında görülmüş ve verilerle ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Artut, K. (2001). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Anı Yayınevi, Ankara. (ss.209)
- Ataman, A. (2011). Ayşegül Ataman'la röportaj. Yasemin Bilim ve Sanat Dergisi, (2), Ankara:46–47
- Bildiren, A., ve Çitil, M. (2022). Educating gifted children in Turkey: A retrospective analysis and the current state. International Journal of Educational Reform, 31(3): 278-299.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012). Sanat Eğitimi ve Öğretimi. Pegem Yayınevi, Ankara:43.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Pegem Yayınevi. Ankara.
- Clark, G. A. (1992). Issues and practices related to identification of gifted and talented students in the visual arts (No. 9202). National Research Center on the Gifted and Talented.
- Clemons, T. L. (2008). Under achieving gifted students: A social cognitive model. Roeper Review, 30(1): 69-78.
- Creswell, J. W. (2020). Eğitim Araştırmaları. Nitel ve Nicel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi, Edameğitim, İstanbul.
- Dilmaç, S. ve Akalan, G. (2018). Dışavurumcu bir ifade aracı olarak otoportre, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21,. doi: 10.9775/kausbed.2018.013:79-197
- Etike, S. (1995). Sanat Eğitimi Yazıları, İlke Yayıncılık, Ankara, s. 35.
- İncirkuş, B. (2020). Portre çalışmalarının öğrencilerin bireysel kimlik tanımlama becerilerine katkısı, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 52, doi: 10.15285/maruaebd.562321: 529-554.
- Katıracı, M. (2020). Görsel Sanatlar Öğretimi. Nobel Yayıncılık. Ankara
- Karasar, N. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayıncılık. Ankara
- Kaya, F. (2015). Teachers' conceptions of giftedness and special needs of gifted student. Education and Science, 40 (177): 59-74.
- Küçükşen, Ö., F. ve Fildiş, B. (2022). Elf portrait in painting according to Erving Goffman's theory of presentation of self, Sanat Tarihi Dergisi, 31 (1): 455-481.
- Leppert, R. (1996). "Dönüşümler", sanatta anlamın görüntüsü imgelerin toplumsal işlevi, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 200
- Maker, C. (1982). Curriculum development for the gifted. (No Title).
- MEB. (2019). BİLSEM Yönergesi. Ankara.
- MEB. (2017a). 2017- 2018 bilim ve sanat merkezleri öğrenci tanımlama kılavuzu. <https://orgm.meb.gov.tr>
- Özkanlı, Ü. (2006). "Sanat ve Sanatçı Bağlamında Otoportre ve Portre", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Öznülür, A. (2024). Sanatsal İfade Biçimlerinde Modern'den Postmodern'e Dönüşümün Temel Taşları; İki Devrim İki Yöntem Çözümlemesi. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Erzincan University Journal of Social Sciences Institute 17/2 - Haziran 2024 - E-ISSN-2148-9289
- Passow, A. H. (1981). The nature of giftedness and talent gifted, Child Quarterly, 25 (1): 5-10.

- Renzulli, J. S. (1999). What is thing called giftedness, and how do we develop it? A twenty-five year perspective. *Journal for the Education of the Gifted*, 23 (1): 3-54.
- San, İ. ve İlhan, A. Ç. (Edt.). (2006). *Sanat Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü*. Natürel Yayınevi. Ankara.
- Silverman, L.K. (Ed.). (1993). *Counselling the Gifted and Talented*. Denver: Love Publishing Co.
- Ülger, K. (2023). 13 yaş çocuk çizimlerinin Lowenfeld'in sanatsal gelişim evreleri ile Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre incelenmesi. *Milli Eğitim*, 52 (238): 1011-1034.